

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ
ДО ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА**

УДК 37.031.1

Надія Ашиток, доктор філософських наук, професор
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

**КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ
ДО ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА**

Статтю присвячено огляду різних тлумачень культурологічного і аксіологічного підходів, які існують у сучасній науковій літературі, а також аналізу поняття культури у контексті згаданих підходів і визначенню місця цих підходів серед інших, які склалися в сучасній освітній практиці. Вказується на тісний зв'язок між культурологічним та аксіологічним підходами. У статті зазначено, що питання ціннісних орієнтацій молоді в усі часи було актуальним. Від того, з якими цінностями нове покоління людей увійде в світ, залежить майбутнє суспільства.

Ключові слова: культура, культурологічний підхід, аксіологічний підхід, цінність, освіта, професійна підготовка, майбутній учитель.

Літ. 9.

Надежда Ашиток, доктор философских наук, профессор
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

**КУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ И АКСИОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОДЫ
К ФОРМИРОВАНИЮ БУДУЩЕГО ПЕДАГОГА**

Статья посвящена обзору различных толкований культурологического и аксиологического подходов, которые существуют в современной научной литературе, а также анализу понятия культуры в контексте упомянутых подходов и определению места этих подходов среди других, сложившиеся в современной образовательной практике. Указывается тесная связь между культурологическим и аксиологическим подходами. В статье отмечено, что вопрос ценностных ориентаций молодежи во все времена был актуальным. От того, с какими ценностями новое поколение людей войдет в мир, зависит будущее общества.

Ключевые слова: культура, культурологический подход, ценность, аксиологический подход, образование, профессиональная подготовка, будущий учитель.

Nadiya Ashytok, Doctor of Sciences (Philosophy), Professor
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

**THE CULTUROLOGICAL AND AXIOLOGICAL APPROACHES TO THE FORMING
THE FUTURE TEACHER**

The article is devoted to the revision of different concepts of the axiological and culturological approaches in the modern pedagogical and psychological literature, as well as to the analysis of the culture concept in the context of the mentioned approaches and determining the place of axiological and culturological approaches among the other existing approaches. A close link between the culturological and axiological approaches are indicates. The concept "an approach" is an important factor of education. The axiological and culturological approaches are the most perspective approaches of studying the education on the basis of modern methods .

The description of the axiological and culturological approaches as the methodological concept of professionally-pedagogical training of future teacher is presented in the article. The author sets that the culturological and axiological approaches in the process of professional-pedagogical preparation of future teachers are oriented to forming the system of pedagogical values and values of education. Such valued orientations answer the requirements of modern teacher.

The types of dominant values that influence on forming the future teachers' availability to organize the pedagogical are determined. It is set that the axiological and culturological approaches in the system of professionally-pedagogical training of future teacher is oriented to forming the system of pedagogical values. Such values are oriented to the requirements that concerning the future teacher. It is proved, that forming the value oriented system shows the level of future professional readiness to realize the professional plans.

Based on the analysis of the scientific literature the author describes the pedagogical values as a condition for developing the teacher's professional culture, gives the classification of socio-pedagogical values and analyzes the values that form the contents basis of the teacher's professional culture.

Keywords: a culture, the culturological approach, the axiological approach, value, an education, the professional training, a future teacher.

Постановка проблеми. Формування особистості сучасного фахівця педагогічної сфери на основі загальнолюдських цінностей і культури залежить від ефективності освіти в аксіологічному плані. На рівні суспільства аксіологічний підхід передбачає професійну підготовку студентів, їх цілеспрямований гуманістичний розвиток, які неможливо здійснювати без визначення соціокультурних цінностей, а на рівні окремої особистості цей підхід спрямовує педагогічний вплив на втілення на практиці оптимальних шляхів трансляції соціальних цінностей, сформованих у межах певної культури і необхідних особистості для існування у соціумі.

Аксіологічний підхід є одним із основних у професійній підготовці майбутніх педагогів. Звернення до філософської теорії цінностей у педагогічній площині дає можливість розглядати зміст і структуру освіти як сферу суб'єкт-об'єктних і міжсуб'єктних відносин, які визначаються ціннісним ставленням до дійсності. При цьому це ставлення відбувається з позицій культури, що актуалізує реалізацію професійної підготовки педагогів не лише у площині аксіологічного, а й культурологічного підходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення методологічної основи освіти і виховання в контексті культури присвячені праці М.М. Бахтіна, В.С. Біблера, Є.В. Бондаревської, А.П. Валицької, М.Г. Вохришевої, М.С. Кагана, Н.Б. Крилової, Л.М. Мосолової, В.М. Розіна, Х.Г. Тхагапсоева та ін. Аксіологічні засади освіти вивчалися в науковій літературі, в якій деякі автори, зокрема, В. І. Андреев, Є. В. Бондаревська, С.В. Кульневич, В.О. Сластенін та ін., вважають цей підхід методологічною основою освітньої практики, оскільки завдяки йому зазначений різновид діяльності отримує ціннісну спрямованість. Ціннісний потенціал освіти вивчали В.П. Андрущенко, Б.С. Гершунський, І.А. Зязюн, А.І. Кавалеров, С.Б. Кримський, В.В. Кумарін, В.С. Лугай, В.І. Шинкарук та ін.

Реалізація культурологічного підходу розглядалася дослідниками як засвоєння майбутнім фахівцем необхідного комплексу знань, умінь і навичок – засобів розвитку особистості (Н. Порошина); як активне засвоєння особистістю важливих у житті людини і суспільства духовних цінностей (О. Коренева). У словнику зазначений підхід формулюється в межах методології пізнання та перетворення педагогічної реальності, основою якої є аксіологія; це бачення освіти крізь призму культури, тобто розуміння освіти як складової культури; освіти, що відбувається у культурному

середовищі, всі компоненти якого наповнені людськими змістами і слугують людині для виявлення індивідуальності, здатності до культурного саморозвитку і самовизначення на засадах засвоєних культурних цінностей [8]. Культурологічний підхід трактують також як напрям у педагогічній практиці, що ґрунтується на принципі культуровідповідності освіти. Зокрема, В.В. Гура суть культурологічного підходу вбачає в тому, що в центрі уваги педагога повинна опинитися людина як суб'єкт культури, а навчальне середовище слід розбудовувати передусім як культурне. Дослідник пропонує наступне визначення культурологічного підходу: це таке бачення людини у контексті понять культури, яке дає можливість розглядати людину в навчальній діяльності як вільну, активну індивідуальність, здатну до самодетермінації в процесі спілкування з іншими особистостями, культурами як у межах сьогоденного життєвого світу особистості так і інших епох [1, 11]. Заслужує уваги тлумачення культурологічного підходу І.В. Колмогоровою, яка, розробляючи цей підхід до формування педагогічної культури педагога [5, 163 – 167], визначає його як “сукупність теоретико-методологічних положень та організаційно-педагогічних заходів, спрямованих на створення умов для освоєння й трансляції педагогічних цінностей та технологій, які забезпечують творчу самореалізацію особистості вчителя в професійній діяльності” [5, 166]. У будь-якому визначенні йдеться про зв'язок культурологічного підходу з аксіологічним, адже останній із названих підходів репрезентує ціннісний аспект педагогічних явищ як проявів культури.

Хоча праць, присвячених вивченню аксіологічних і культурологічних основ освіти чимало, аксіологічний та культурологічний підходи не розглянуті в науковій літературі достатньою мірою, а тому існує необхідність їх докладнішого розгляду, чим і пояснюється вибір теми нашого дослідження.

Мета статті – дослідити зміст аксіологічного і культурологічного підходів до формування майбутнього педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження. Категорія “цінність” виступає в якості методологічного орієнтира, що визначає сутність аксіологічного підходу – органічного та необхідного компонента осмислення сталого соціального розвитку проблем взаємодії пізнання та ціннісної свідомості (В.І. Бойко, Г.П. Вишлецов, М.С. Каган, Ю.М. Плюснин), важливої складової в контексті феноменології ціннісних систем

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА АКсіОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

особистості (Н.Г. Алексєєв, М.І. Бобнева) та формування нового тезауруса і нової освітньої парадигми (Н.М. Воскресенська, Н.Б. Крилова, З.О. Малькова). Цінностями можна вважати природні явища та результати людської діяльності. В такому випадку до цінностей доречно віднести досягнення культури, отримані в процесі розвитку людської цивілізації. Логічним є також включення до їхнього складу технічних досягнень, архітектурних споруд, творів мистецтва тощо. А це вже безпосередньо стосується проблеми цінностей освіти. Дійсно, по-перше, всі ці цінності є предметом вивчення в процесі освіти, а по-друге, всі технічні досягнення, твори мистецтва являють собою результат професійної діяльності людей. Отже, розуміння їхнього змісту і вміння створювати повинні формуватися і розвиватися у представників молодого покоління вже в процесі отримання загальної і особливо професійної освіти. Безперечно, аксіологічний підхід передбачає інтеріоризацію у процесі професійної освіти цінностей культури.

Аксіологічний (ціннісний) підхід будується на уявленні, згідно з яким культура є втіленням “істинної людяності”, “справді людським буттям”. Під культурою в даному випадку слід розуміти сукупність кращих надбань людства, вищих духовних цінностей. Культура виступає як сукупність досягнутих у процесі освоєння світу матеріальних і духовних цінностей. П. Сорокін, зокрема, визначає культуру систему цінностей, за допомогою яких суспільство інтегрується, підтримує функціонування та взаємозв'язок своїх інститутів. Цю точку зору поділяють Нейл Селзер та Ентоні Гідденс. Вони розуміють під культурою певну сукупність цінностей, норм, стандартів поведінки, з якими люди долають життєвий шлях, і матеріальні речі, які вони виробляють. Культура є невичерпним джерелом нововведень, фактором творчого зростання. Згідно з позицією В.Н. Сагатовського, в освіті в процесі становлення людини стверджується визначальна роль духовних основ, що базуються на справжніх цінностях і духовно-моральних ідеалах – культурних зразках [7, 58 – 63]. Значення аксіологічного підходу в професійно-особистісному розвитку студентів полягає у визначенні природи цінностей, їх генезису і шляхів залучення людини до них відповідно до норм культури. Цей підхід має недолік: культура сприймається як щось лише позитивне, а все те, що є негативним, виноситься за її межі. Цей підхід звужує сферу культури і виключає такі явища, як пияцтво, наркоманію тощо. Проте при вивченні культури, наприклад, у межах культурології, такі феномени не можна ігнорувати.

У контексті аксіологізації освіти цінності культури розглядаються як на рівні суспільства, так і на індивідуальному рівні. В обох випадках вони виступають основою для формування стандартів культурних оцінок, ієрархії життєвих цілей та вибору методів їх досягнення. На думку П. С. Гуревича, цінність виражає людський вимір культури, втілює в собі ставлення до форм людського буття. “Вона ніби стягує все духовне різноманіття до розуму, почуттів і волі людини. Таким чином, цінність – це не лише “свідоме”, а й життєве, екзистенційно відчуте буття” [2, 51]. Разом з поняттям “цінності” в педагогічних дослідженнях використовується поняття “ціннісні орієнтації”, за допомогою якого визначають зміст спрямованості особистості. Ці орієнтації складають ядро її мотивації, життєвої концепції і відображають ставлення людини до себе, навколишнього світу та інших людей. Стійкі ціннісні орієнтири, сформовані у молодій людині на етапі її становлення, у тому числі професійного, забезпечують такі якості людини, як цілісність, надійність, вірність певним принципам та ідеалам, здатність до вольових зусиль і мобілізації розумових і фізичних сил в ім'я досягнення мети.

Сенсом освіти стає залучення вихованців до культури як позитива, розвиток їхніх здібностей її освоювати і примножувати у межах певної спільноти. На формування змісту, що відповідає цьому завданню, спрямований культурологічний підхід, в основі якого лежить принцип культуровідповідності. Цей принцип вперше обґрунтовувався А. Дістервегом у статті “Про природовідповідність і культуровідповідність у навчанні” (1832 р.). Механізм дії даного принципу формулювався ним так: “Будь-який стан культури даного народу є основою, базисом, це щось дане і реальне, з якого розвивається подальший стан. Тому та ступінь культури, на якій ми знаходимося в даний час, ставить до нас вимогу, щоб ми діяли згідно із нею, якщо лише хочемо досягти позитивних результатів” [3]. Кожна нова доба породжує нові орієнтири, а оновлення цінностей є закономірністю розвитку культури і освіти при необхідності збереження всього позитивного, що необхідно враховувати при організації професійної підготовки педагога.

Виховання в системі педагогічної аксіології і культури будується як процес засвоєння цінностей. Цей процес включає кілька етапів: ознайомлення з цінністю в умовах виховання; її первинне оцінювання, забезпечення емоційно позитивного ставлення до цінності; виявлення сенсу цінності та її значення; прийняття усвідомленої цінності; включення прийнятого ціннісного ставлення у контекст дій і спілкування;

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА АКсіОЛОГІЧНИЙ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

закріплення ціннісного ставлення як основи діяльності і поведінці вихованців [6].

Вибудовуючи стратегію професійно-особистісного розвитку особистості необхідно враховувати базисні цінності, що забезпечуються освітою. Результати досліджень під керівництвом А.В. Кирьякової показали, що існують такі групи базисних цінностей вищої освіти: академічні цінності (до них дослідник відносить інституційну незалежність, фундаментальність, інтелектуальний розвиток, академічні свободи, академічну солідарність, колегіальність, сприяння зростанню інновацій, професійну компетентність, нові парадигми викладання і дослідження, академічну відповідальність, єдність освітнього та дослідницького процесу, академічну мобільність, критичне мислення, наставницьку модель взаємин викладача і студентів, залучення останніх до наукових шкіл); цінності особистісного зростання і добробуту (серед них виділяються цінності самовизначення, самореалізації, індивідуальності, суб'єкт-суб'єктних відносин, безперервності освіти, адекватності людини середовищу і ситуації, професійної мобільності, здоров'я, корпоративності, конкурентоспроможності випускника); цінності громадянського суспільства (до них відносяться цінності свободи, демократії, відкритості, соціальної справедливості, толерантності, етичності, культурного розмаїття, соціальної відповідальності); організаційні цінності (основними серед них є цінності прийняття рішень на основі узгодження думок та інтересів, цінності свободи у здійсненні наукових досліджень, статусної ієрархії, заснованої на принципі наукового авторитету, технологізації освітньої діяльності, стандартизації якості освіти, створення матеріальних цінностей і знань, конкурентоспроможності університету, доступності освітніх програм для іноземних студентів, стратегічного партнерства університету і бізнес-структур [4, 28].

Цінності, задекларовані сферою освіти і підтримувані соціальним оточенням, суспільством, пов'язані з прагненням особистості до самовдосконалення, саморозвитку. У зв'язку з цим актуалізується значимість ціннісної проблематики освіти, її практична реалізація [9]. Найважливішою рисою цієї реалізації є організація освіти на засадах поєднання аксіологічного підходу з культурологічним, оскільки саме культурологічний контекст визначає змістовну основу і напрямки науково-педагогічного пошуку при вирішенні завдань професійно-особистісного розвитку студентів, а ціннісний – забезпечує гуманістичну спрямованість їхнього становлення. Виходячи з цього, ефективно використання цих

двох підходів у професійній освіті необхідно супроводжувати аналізом культурних цінностей, визначенням їх актуального і перспективного значень, можливостей формування цих цінностей на сучасному етапі розвитку культури.

Висновки. Культура та освіта виступають у ролі провідних факторів суспільного прогресу і розвитку цивілізації. Існує тісний зв'язок між культурою і освітою, що актуалізує реалізацію професійної підготовки педагогів не лише у площині аксіологічного, а й культурологічного підходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гура В. В. *Культурологический подход как теоретико-методологическая основа гуманизации информационных технологий обучения. Автореф. дис. канд. пед. наук. 13.00.01 / В. В. Гура. – Ростов-на-Дону, 1994. – 16 с.*

2. Гуревич П. С. *Философия культуры / П. С. Гуревич. – М.: АО Аспект Пресс, 1994. – 315 с.*

3. Дистервег А. *О природосообразности и культуросообразности в обучении. – Режим доступу: http://jorigami.ru/PP_corner/Classics/Diesterveg_Adolf_Nature_and_Culture.htm*

4. Кирьякова А. В. *Ценностные ориентиры университетского образования / А. В. Кирьякова // Вестник ОГУ – 2011. № 2. – С. 27 – 33.*

5. Колмогорова И. В. *Культурологический подход к формированию педагогической культуры учителя / И. В. Колмогорова // Известия Уральского государственного университета. – 2008. – № 60. – С. 163 – 167.*

6. *Підходи до виховання у сучасній вітчизняній педагогіці. – Режим доступу: ua-referat.com*

7. Сагатовский В. Н. *Аксиология творчества / В. Н. Сагатовский // Наука. Искусство. Культура. – 2012. – № 1. – С. 58 – 63.*

8. *Словари и энциклопедии. – Режим доступу: http://mirslovari.com/content_eco/kulturologicheskij-podxod-32415.html 12. <http://www.psychorelax.ru/forum.php>*

9. Тимофеева С. В. *Аксиологический подход в образовании – важнейший фактор воспитания личности / С. В. Тимофеева. – Режим доступу: kgau.ru/img/konferenc/2012/g10.Doc*

REFERENCES

1. Gura, V. V. (1994). *Kulturologicheskij podkhod kak teoretiko-metodologicheskaya osnova gumanizatsii informatsionnykh tekhnologiy obucheniya* [Cultural approach as a theoretical and methodological basis for the humanization of information technology training]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Rostov-na-Donu, 16 p. [in Russian].

2. Gurevich, P. S. (1994). *Filosofiya kultury* [Philosophy of culture]. Moscow: AO Aspekt Press, 315 p. [in Russian].

3. Disterveg, A. *O prirodosobraznosti i kulturosoobraznosti v obuchenii* [On the nature and culture in the training].

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПРОГРАМІСТІВ

Available at: http://jorigami.ru/PP_corner/Classics/Diestweg_Adolf_Nature_and_Culture.htm [in Russian].

4. Kiryakova, A. V. (2011). *Tsenostnyye oriyentiry universitetskogo obrazovaniya* [Value orientations of university education]. Vestnik OGU., vol. 2, pp. 27 – 33. [in Russian].

5. Kolmogorova, I. V. (2008). *Kulturologicheskiy podkhod k formirovaniyu pedagogicheskoy kultury uchitelya* [Culturological approach to the formation of the pedagogical culture of the teacher]. The tidings of Ural State University, vol. 60, pp. 163 – 167. [in Russian].

6. *Pidkhody do vykhovannya u suchasniy vitchyznyaniy pedahohitsi* [Approaches to education in

modern native pedagogy]. Available at: ua-referat.com [in Ukrainian].

7. Sagatovskiy, V. N. (2012). *Aksiologiya tvorchestva* [Axiology of creativity]. The science. Art. Culture, vol. 1, pp.58 – 63 [in Russian].

8. Slovari i entsiklopedii [Dictionaries and encyclopedias]. Available at: http://mirslovari.com/content_eco/kulturologicheskij-podxod-32415.html 12. <http://www.psychorelax.ru/forum.php> [in Russian].

9. Timofeyeva, S. V. *Aksiologicheskiy podkhod v obrazovanii – vazhneyshiy faktor vospitaniya lichnosti* [The axiological approach to education is the most important factor in the education of the individual]. Available at: kgau. ru/img/konferenc/2012/g10. Doc [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 05.09.2017

УДК 37:004.78:005.921.1 – 022.324 – 021.341]; 37.01:001

Олег Спірін, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України
заступник директора Інституту інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ СИСТЕМ ВІДКРИТОГО ДОСТУПУ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПРОГРАМІСТІВ

У статті визначені типи електронних систем відкритого доступу, що можна використовувати у процесі професійної підготовки майбутніх інженерів-програмістів у вищих навчальних закладах: електронні бібліотеки, web-орієнтовані наукометричні бази даних, системи для проведення освітніх конференцій, електронні соціальні мережі, системи перевірки робіт на плагіат, відкриті журнальні системи та ін. Запропоновані способи використання електронних бібліотечних систем і платформи Google Scholar у процесі навчання інженерів-програмістів.

Ключові слова: інженер-програміст, електронні системи відкритого доступу, електронна бібліотека, інституційний репозитарій, наукометрична база даних.

Літ. 14.

Олег Спірін, доктор педагогических наук, профессор, член-корреспондент НАПН Украины
заместитель директора Института информационных технологий
и средств обучения НАПН Украины, г. Киев

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭЛЕКТРОННЫХ СИСТЕМ ОТКРЫТОГО ДОСТУПА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ-ПРОГРАММИСТОВ

В статье определены типы электронных систем открытого доступа, которые можно использовать в процессе профессиональной подготовки будущих инженеров-программистов в высших учебных заведениях: электронные библиотеки, web-ориентированные наукометрические базы данных, системы для проведения образовательных конференций, электронные социальные сети, системы проверки работ на плагиат, открытые журнальные системы и др. Предлагаются способы использования электронных библиотечных систем и платформы Google Scholar в процессе обучения инженеров-программистов.

Ключевые слова: инженер-программист, электронные системы открытого доступа, электронная библиотека, институциональный репозитарий, наукометрическая база данных.

Oleh Spirin, Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Corresponding Member of NAPS of Ukraine,
Deputy Director of the Institute of Information Technologies and Learning Tools of Higher Education of
the National Academy of Ukraine, Kyiv

THE USING OF ELECTRONIC SYSTEMS OF OPEN ACCESS IN THE PROCESS OF TRAINING OF FUTURE SOFTWARE ENGINEERS

The aim of the article lays in the implementation of electronic systems of open access in the higher education institutions. It is expedient to use the electronic open access systems to train students in order to